

Scopus Veri Tabanında Yer Alan Üçüncü Sinema Konulu Akademik Çalışmaların Bibliyometrik Analizi

Bibliometric Analysis of Academic Studies on the Subject of Third Cinema in Scopus Database

Gökhan Bak¹
Alparslan Bak²
Yunus Emre Özdemir³
Nurettin Ataş⁴

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Gönderim Tarihi: 19.05.2023 | Kabul Tarihi: 12.06.2023

Özet

Bu araştırma, Üçüncü Sinema konulu akademik çalışmaların yapısını, gelişimini ve eğilimlerini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Bu bağlamda Scopus veri tabanındaki yayınlara erişim sağlanmıştır. Scopus veri tabanında; başlık, özet ve anahtar kelimeler bölümüne "third cinema" kelimesi yazılarak tarama yapılmıştır. Üçüncü Sinema üzerine yapılan akademik çalışmaların bibliyometrik özellikleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda 114 adet akademik çalışmaya erişim sağlanmıştır. Üçüncü Sinema konusunda yapılan en eski çalışmanın Mercer tarafından yazıldığı, en yeni çalışmanın ise Trindade ile Mills'e ait olduğu belirlenmiştir. Akademik çalışmaların 2010 yılından sonra artışa geçtiği, en fazla çalışmanın Mestman, M. tarafından yazıldığı, en fazla çalışma yapılan kurumun ise New York Şehir Üniversitesi olduğu görülmüştür. Akademik çalışmalarda iş birliğinin en fazla Birleşik Krallık ile yapıldığı, atıf ağı en yüksek çalışmanın Buchsbaum j. (2001) olduğu, yazar ortak atıf ağı haritasında bağlantı gücü en yüksek yazarın Jameson F. olarak yer aldığı görülmüştür. Ayrıca bibliyografik eşleşme ağı en yüksek kaynağın "Geopolitics" olduğu, araştırmalarda en yoğun anahtar kelime olarak "Üçüncü Sinema" kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Üçüncü Sinema, Bibliyometrik Analiz, Scopus, VOSviewer, Bibliyometrik Haritalama.*

Abstract

This research was conducted to determine the structure, development and trends of academic studies on Third Cinema. In this context, the publications in the Scopus database were accessed. Scopus database was scanned by writing the word "Third Cinema" in the title, summary and keywords section. The bibliometric characteristics of academic studies on Third Cinema were examined. As a result of the research, 114 academic studies were accessed. It has been determined that the oldest work on Third Cinema was written by Mercer, and the newest work was by Trindade and Mills. It was seen that academic studies increased after 2010, the highest number of studies were written by Mestman, M., and the affiliation with the highest number of studies was City University of New York. In academic studies, it was seen that the most cooperation was made with the United Kingdom, and Jameson F. was the author with the highest link strength in the author co-citation network map. It was determined that the work with the highest citation network belongs to Buchsbaum j. (2001). In addition, it was concluded that "Geopolitics" was the highest source of bibliographic matching network, and "Third Cinema" was used as the most profound keyword in the researches.

Keywords: *Third Cinema, Bibliometric Analysis, Scopus, VOSviewer, Bibliometric Mapping.*

¹ Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Doktora Öğrencisi, gokhanbak2010@hotmail.com, Orcid: 0000-0003-4520-0930

² joe_alp@hotmail.com. Orcid: 0000-0002-5499-5264

³ Milli Eğitim Bakanlığı, Sınıf Öğretmeni. yemreozdemir001@outlook.com. Orcid: 0000-0002-8241-288X

⁴ Milli Eğitim Bakanlığı, Sınıf Öğretmeni. nurettinatas001@outlook.com. Orcid: 0009-0001-1773-7215

Giriş

Politik sinemanın bir alt dalı olan Üçüncü Sinema, devrimci ve özgürlükçü yapıya sahiptir. Belirli bir süresi ya da belirlenmiş ortak bir şekli yoktur. Aynı zamanda herhangi bir konu üzerinde ele alınabilir (Odabaş, 2013, s. 22). Az gelişmiş ülkelerin İkinci Dünya Savaşı sonrasında sömürgecilğe karşı verdikleri uğraşlarından esinlenen Üçüncü Sinema kavramı, dünya sinemasında 1960'lı yıllardan itibaren önemli bir yer edinmiştir (Kazan, 2017, s. 43). Arjantinli bir grup sinemacının, 1966 yılında ülkelerinde gerçekleşen darbeye karşı, "Kızgın Fırınların Saati" adlı filmi yayınlamaları, ardından Fernando Solanas ve Octavia Getino'nun bir manifesto kaleme almaları Üçüncü Sinema kavramıyla simgeleşmiş, Üçüncü Sinema Kuramı doğmuştur (Kuyucak Esen, 2007, s. 312).

"Üçüncü Sinema filmleri, yaşamın sosyal olarak gerçekçi tasvirleri olmayı ve yoksulluk, ulusal ve kişisel kimlik, zulüm ve devrim, sömürgecilik, sınıf ve kültürel uygulamalar gibi konuları vurgulamaktadır" (Çelik ve Çağıl, 2020, s. 171). Üçüncü Dünya ülkeleri sinemaları ile Üçüncü Sinema kavramları çoğunlukla aynı kavrammış gibi ele alınsa da farklı kavramlardır. Birinci ve İkinci Sinema'nın hakim olduğu ülkelerde Üçüncü Sinema örnekleri olduğu gibi Üçüncü Dünya ülkelerinde de Birinci ve İkinci Sinema örnekleri görülebilmektedir (Odabaş, 2007, s. 420).

Üçüncü Sinema örneklerine Türkiye'de de rastlanmaktadır. Yapılan bir araştırmada, Sedat Yılmaz'ın "Press" filmi incelenmiş, Yeşilçam Sineması'nın uyutucu özelliğinden ziyade gerçekleri gözler önüne seren bir yapıya sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, devrimci ve özgürlükçü niteliğinin yanı sıra sömürülen, ezilen gazetecileri ele aldığı için Üçüncü Sinema özelliklerini yansıttığı vurgulanmıştır (Bak, 2018). Başka bir araştırmada ise Yılmaz Güney'in "Endişe" ve "Umut" filmlerinin Üçüncü Sinema kriterlerini taşıyıp taşımadığı incelenmiştir. Betimsel analiz yöntemiyle yapılan bu çalışmayla her iki filmin de Üçüncü Sinema estetik kodlarını taşıdıkları görülmüştür (Keklik, 2023).

Bibliyometrik araştırmalar, akademik yayınların değişik metotlarla analiz edilmesine yarayan, geleceğe dönük bilim politikalarının oluşturulmasına yardımcı olan, araştırmaların etkinliklerinin ve sonuçlarının ölçümünü sağlayan çalışmalardır (Alkan, 2014, s. 42). Akademik çalışmaları, dergi, ülke, alanyazın, bilim insanı, kurum vb. yönleriyle incelemeye alan bibliyometrik analiz, doküman analizi veya içerik analizinden farklı olarak herhangi bir alandaki değişimleri, eğilimleri, dinamikleri ve yenilikleri göstermesi açısından oldukça fonksiyonel bir yapıya sahiptir (Karagöz ve Şeref, 2019, s. 135). Bibliyometrik analiz yöntemi, ilgili araştırmanın ilerleyişini tarihsel bir yaklaşımla ortaya koymanın ve belirli bir araştırma konusuyla ilgili gelecekte yapılacak çalışmaların önünü açmanın etkili bir yolu olarak bilinir (Eşidir ve Gültekin, 2023, s. 64).

Birçok kavram, konu veya olgu üzerine bibliyometrik araştırmalar yapılmakta ve giderek artmaktadır. Çalışmalar yapılırken; Web of Science (WoS), Scopus, YÖK Ulusal Tez Merkezi gibi veri tabanlarında yer alan makale, tez, kitap ya da bildiri gibi akademik çalışmalardan yararlanılmaktadır.

Yapılan bir araştırmada, 1985-2013 yılları arasında Türkiye'de sinema konusunda yazılmış doktora ve sanatta yeterlik tezleri farklı değişkenler açısından bibliyometrik çözümlenmeye tabi tutulmuştur. Araştırma sonucunda, Türkiye sineması konusunda çalışmaların giderek artan eğilim çizdiği görülmüştür (İnceoğlu, 2014).

Başka bir araştırmada ise YÖK Ulusal Tez Merkezi üzerinde bilim kurgu sineması ile ilgili lisansüstü tezler taranmış, 38 adet lisansüstü tez doküman incelemesi ile incelenmiştir. Elde edilen veriler de bibliyometrik analiz ile çözümlenmiştir. Bilim kurgu türünde ilk tezin 1985 yılında tamamlandığı, 2010'lu yıllardan sonra birçok bilim alanında bu konuyla ilgili çalışıldığı, çoğunlukla yüksek lisans tez seviyesinde yazıldığı sonucuna varılmıştır (Candan, 2022).

WoS veri tabanında popülizm ve sosyal medyayla ilgili yapılan akademik çalışmaların bibliyometrik analizinin yapıldığı bir araştırmada, 2013-2022 yılları arasında 467 adet çalışmanın yapıldığı, bunların en fazla 2020 yılında gerçekleştirildiği görülmüştür (Saf, 2023).

Farklı veri tabanlarından yararlanılarak gerçekleştirilen bibliyometrik araştırmalarda bibliyometrik haritalama ile görselleştirmeler de yapılabilmektedir. Bibliyometrik haritalama, bibliyometrik çalışmaların yazılım veya program temelli görselleştirilmesini ve çözümlenmesini sağlayan analiz tekniğidir (Arslan, 2022, s. 35). Araştırma kapsamında, VOSviewer programı yardımıyla bibliyometrik haritalama tekniği kullanılmış, veriler görselleştirilmiş ve de çalışma zenginleştirilmiştir.

Yapılan literatür taraması sonucunda; Üçüncü Sinema konulu akademik çalışmaların bibliyometrik analizinin incelendiği bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu konuda literatüre katkıda bulunmak amacıyla çalışma yapılmıştır.

1. Araştırmanın Yöntemi

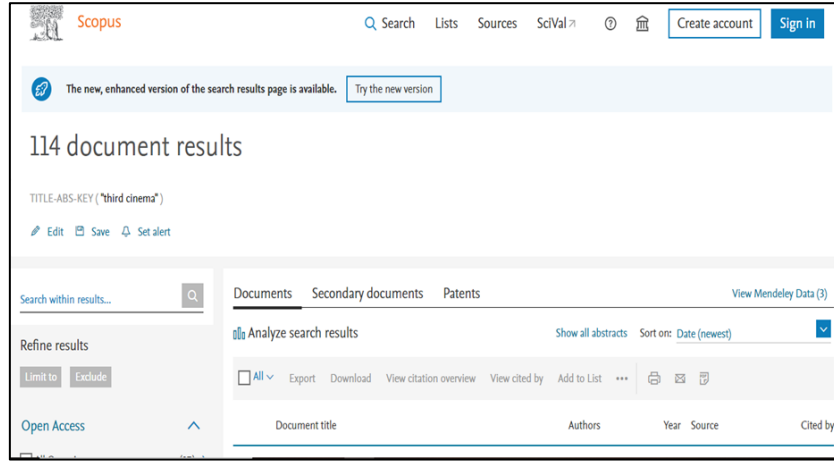
Bibliyometrik analiz çalışmalarında en çok Web of Science (WoS) ve Scopus veri tabanları kullanılmaktadır (Kızıloğlu, 2022, s. 460). Scopus, WoS veri tabanına kıyasla daha fazla atıf ve özet literatür kaynaklara sahiptir (Sökmen Gürçam ve Tekin, 2021, s. 69). Araştırmada hem tercih edilir olması hem de daha fazla kaynağa sahip olması bakımından Scopus (www.scopus.com) veri tabanı kullanılmıştır.

Durum çalışması mevcut durumun belirlenmesi amacıyla yapılmaktadır. Bu bağlamda, araştırma, Üçüncü Sinema konulu akademik çalışmaların mevcut durumunu belirlemek amacıyla nitel araştırma desenlerinden durum çalışması ile gerçekleştirilmiştir. Üçüncü Sinema konusunda Scopus veri tabanında yazılan akademik çalışmalara erişim sağlanmıştır. Bu amaçla, 28 Nisan 2023 tarihinde Scopus veri tabanında; “Article title, abstract, keywords” bölümüne “third cinema” kelimesi yazılarak tarama yapılmıştır. Tarama sonucunda 114 adet akademik çalışmaya ulaşılmıştır (Resim 1). Veri tabanlarına erişim sonucu elde edilen verilere farklı programlar aracılığıyla bibliyometrik analiz yapılmaktadır. Çalışmada VOSviewer programı kullanılmıştır. “Bir metin madenciliği uygulaması olan VOSviewer programı ile dergilerin bibliyometrik analizi, belirli konu alanlarının analizi, çalışmalardaki kelime yoğunluklarının belirlenmesi amacıyla analizler, web sitelerin içeriklerinin analizi, öğrenci performanslarının analizi, tezlerin analizi ve ortak yazarlık ile ilgili analizler gerçekleştirilebilir” (Artsın, 2020, s. 352). VOSviewer paket programı yardımıyla verilerin görselleştirilmesi sağlanmış, elde edilen verilere de bibliyometrik analiz uygulanmıştır. Scopus veri tabanında Üçüncü Sinema konulu akademik çalışmaların bibliyometrik profilini belirlemek amaçlanmıştır. Üçüncü Sinema konusunda yapılan akademik çalışmalarla ilgili aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

- Kaynağa göre yıllık akademik çalışmaların dağılımı nasıldır?
- Yıllara göre akademik çalışmaların dağılımı nasıldır?
- Yazarlara göre akademik çalışmaların dağılımı nasıldır?
- Yazarların çalıştığı kuruma göre dağılımı nasıldır?
- Ülke veya bölgeye göre akademik çalışmaların dağılımı nasıldır?
- Akademik çalışmaların türüne göre dağılımı nasıldır?
- Konu alanına göre akademik çalışmaların dağılımı nasıldır?
- Akademik çalışmalara sponsorluk yapanların dağılımı nasıldır?
- Akademik çalışmalara yapılan atıfların dağılımı nasıldır?
- Akademik çalışmaların ülke ortak yazarlık ağı haritası nasıldır?
- Akademik çalışmaların doküman atıf ağı haritası nasıldır?

- Akademik çalışmaların yazar ortak atf ağı haritası nasıldır?
- Akademik çalışmaların kaynak bibliyografik eşleşme haritası nasıldır?
- Akademik çalışmalarda kullanılan anahtar sözcük birlikteliği ağı haritası nasıldır?

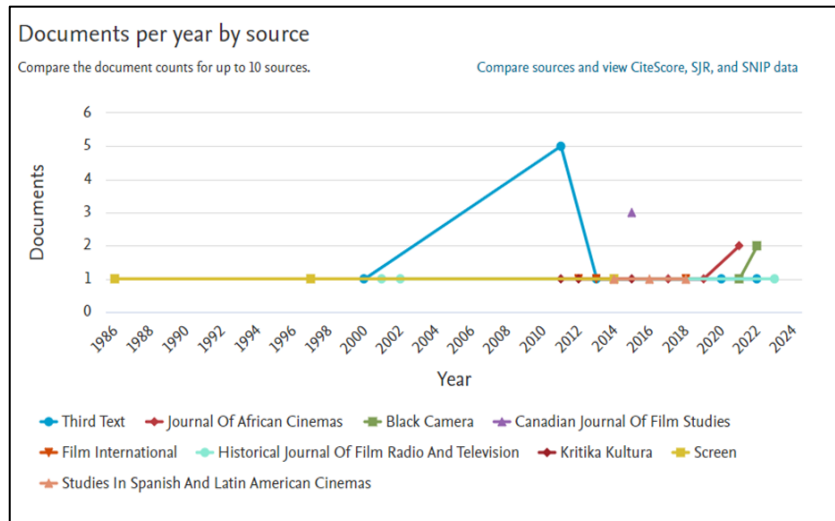
Ayrıca yukarıdaki soruların dışında, yapılan araştırma sonuçlarına göre; en eski ve en yeni akademik çalışma bilgilerinin yanı sıra en fazla atf alan araştırma detaylarına sonuç kısmında yer verilmiştir. Araştırmada yalnızca Scopus veri tabanından elde edilen veriler kullanılmıştır. WoS, Pubmed gibi veri tabanlarındaki akademik çalışmalara ulaşılamamış olması araştırmanın kısıtlılığını oluşturmaktadır.

Resim 1. Scopus Veri Tabanında Tarama Sonucu Ekran Görüntüsü

2. Araştırmanın Bulguları

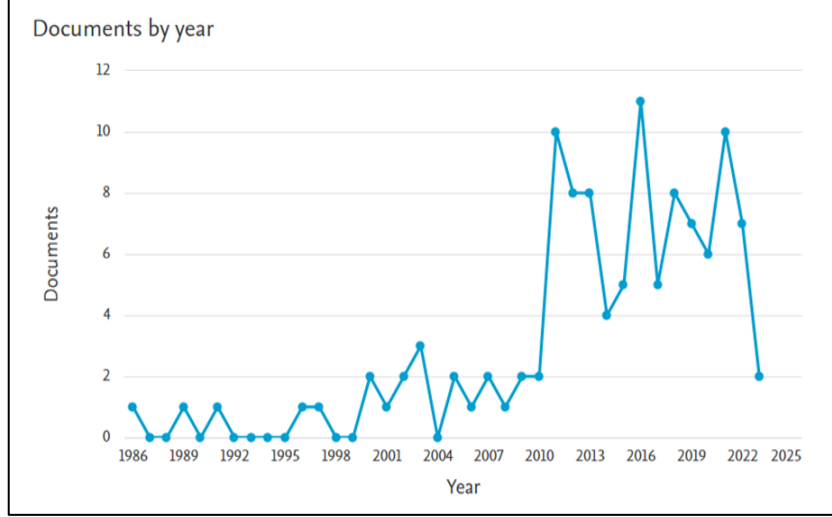
Araştırma kapsamında elde edilen veriler; resim, tablo ve grafiklerin yanı sıra ağı haritalarının yer aldığı şekillerle gösterilmiştir. Ağı haritalarının oluşturulması aşamasında, VOSviewer programından yararlanılarak; analiz çeşidi ve analiz birimleri seçilmiş, eşik değerleri girilerek bağlantı güçlerinin hesaplanması sağlanmış, ağıdaki bazı öğelerin birbirleriyle bağlantı olmadığı uyarısı dikkate alınarak en büyük bağlantılı öğe setinin seçilmesi tavsiyesine uyulmuş ve ağı haritalarının optimum düzeyde olmasına özen gösterilmiştir.

Grafik 1: Kaynağa Göre Yıllık Akademik Çalışmaların Dağılımı (İlk 10 Çalışma)

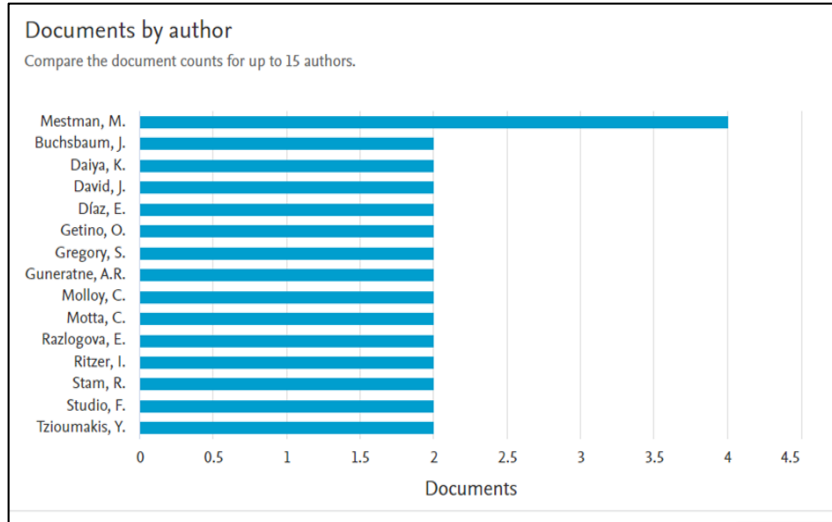
Kaynağa göre yıllık akademik çalışmaların dağılımı incelendiğinde; ilk 10 çalışmanın görünümü Grafik 1’de verilmiştir. Grafiğe göre, üçüncü metin adlı kaynağın yoğunluklu olarak yer aldığı görülmüştür.

Yıllara göre akademik çalışmaların dağılımı Grafik 2’de gösterilmiştir. Grafiğe bakıldığında, 2010 yılından sonra akademik çalışmalarda bariz şekilde artış yaşandığı göze çarpmaktadır.

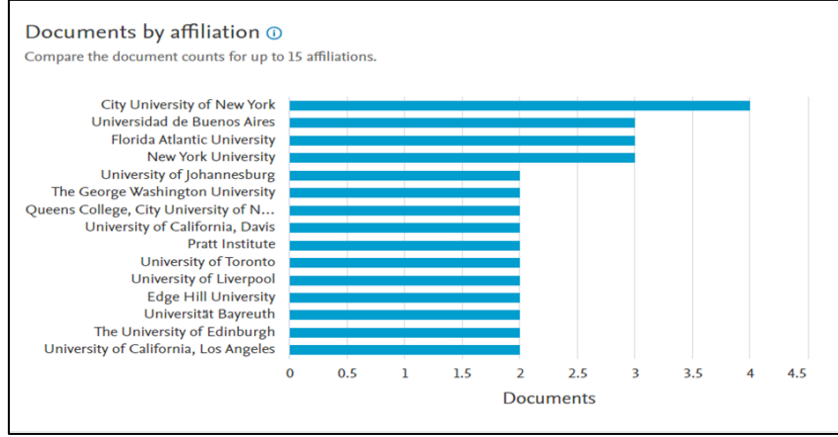
Grafik 2: Yıllara Göre Akademik Çalışmaların Dağılımı

Yazarlara göre akademik çalışmaların dağılımı Grafik 3’te verilmiştir. En fazla çalışması olan 15 yazarın gösterildiği grafiğe göre, Mestman, M.’nin 4 adet çalışmaya sahip olduğu dikkati çekmektedir.

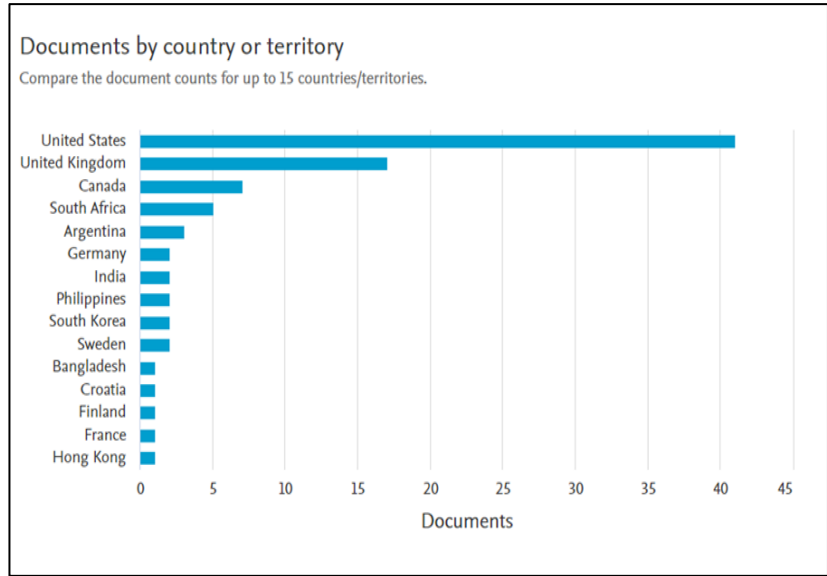
Grafik 3: Yazarlara Göre Akademik Çalışmaların Dağılımı

Yazarların çalıştığı kuruma göre dağılımı Grafik 4’te gösterilmiştir. İlk 15 kurumun gösterildiği grafiğe göre, en fazla çalışma yapılan kurumun New York Şehir Üniversitesi olduğu göze çarpmaktadır.

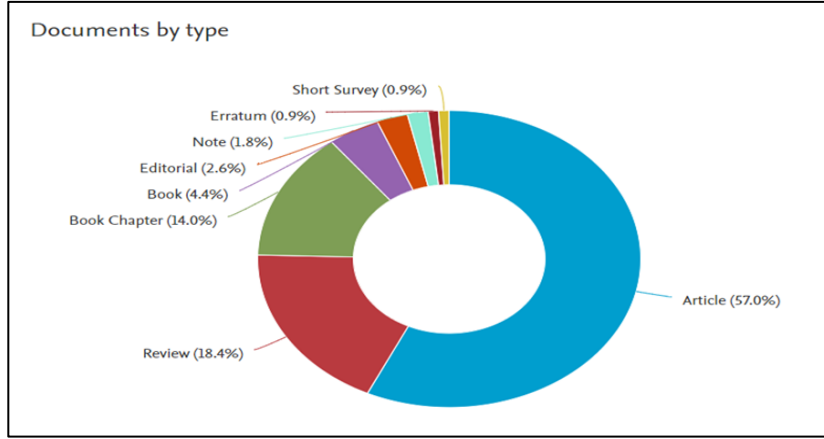
Grafik 4: Yazarların Çalıştığı Kuruma Göre Dağılımı

En fazla çalışması olan 15 ülke veya bölgenin dağılımı Grafik 5’te verilmiştir. Grafiğe göre; sırasıyla Amerika, Birleşik Krallık, Kanada, Güney Afrika, Arjantin, Almanya, Hindistan, Filipinler, Güney Kore ve İsveç ülkelerinde çalışmaların yoğunlukla yazıldığı dikkati çekmektedir.

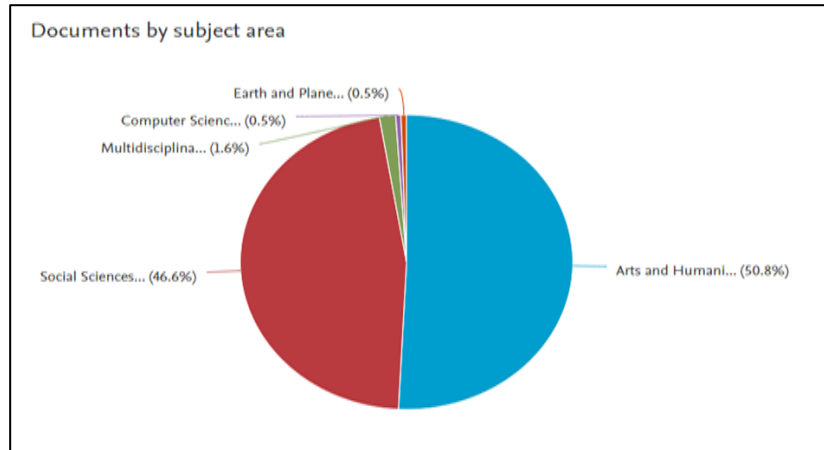
Grafik 5: Ülke veya Bölgeye Göre Akademik Çalışmaların Dağılımı

Akademik çalışmaların türüne göre dağılımı Grafik 6’da gösterilmiştir. En fazla makale türünde akademik çalışmaların yazıldığı göze çarpmaktadır.

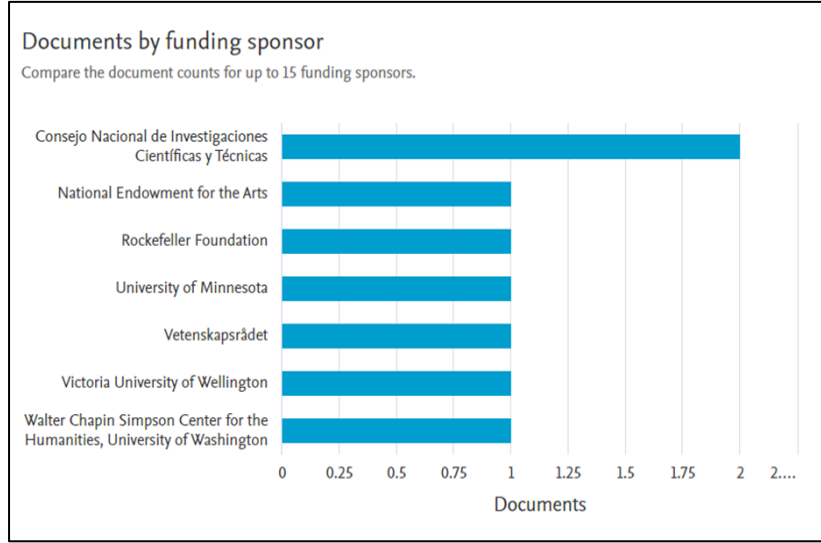
Grafik 6: Akademik Çalışmaların Türüne Göre Dağılımı

Konu alanına göre akademik çalışmaların dağılımı Grafik 7’de verilmiştir. Grafiğe göre, çalışmaların Güzel Sanatlar ve Beşerî Bilimler ile Sosyal Bilimler alanlarında yoğunluklu olarak yazıldığı dikkati çekmektedir.

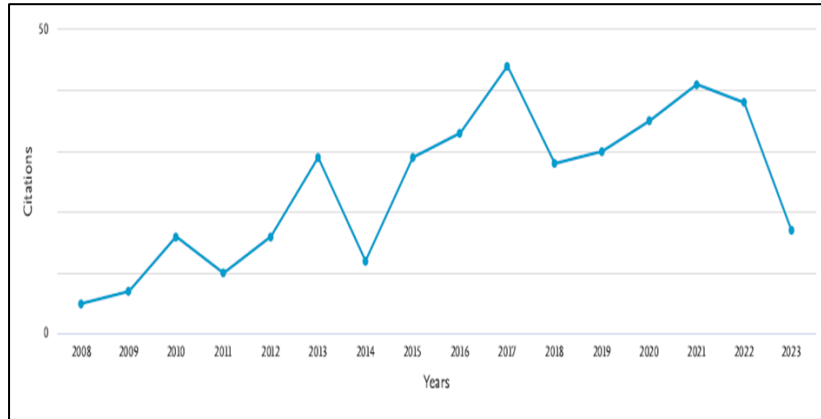
Grafik 7: Konu Alanına Göre Akademik Çalışmaların Dağılımı

Akademik çalışmalara sponsorluk yapanların dağılımı Grafik 8’de gösterilmiştir. En fazla sponsorluk yapan kurumun Consejo Nacional de Investigaciones Científicas y Técnicas/CONICET (Ulusal Bilimsel ve Teknik Araştırma Konseyi) olduğu göze çarpmaktadır. CONICET, 11.800’den fazla araştırmacı, 11.600 doktora ve doktora sonrası araştırmacı, 2.900’den fazla teknisyen ve profesyonel destek personeli ve 1.400 idari çalışanın bulunduğu, Arjantin’de bilim ve teknolojinin gelişimini destekleyen ana devlet kurumudur. Akademik çalışmalara desteklerinin günden güne artarak devam ettiği görülmektedir (CONICET, 2023).

Grafik 8: Akademik Çalışmalara Sponsorluk Yapanların Dağılımı (İlk 15 Sponsor)

2008-2023 yılları arasında akademik çalışmalara yapılan atıfların yıllara göre dağılımı Grafik 9’da verilmiştir. Grafiğe göre, akademik çalışmalara en az atfın 2008, en fazla atfın ise 2017 yılında yapıldığı dikkati çekmektedir.

Grafik 9: Akademik Çalışmalara Yapılan Atıfların Yıllara Göre Dağılımı (2008-2023)

2008-2023 yılları arasında akademik çalışmalara yapılan atıfların azalan şekilde dağılımı Tablo 1’de gösterilmiştir. En fazla atfın alan akademik çalışmaların sırasıyla; “Rethinking Third Cinema-59 atfı”, “Beyond Third Cinema: The Aesthetics of Hybridity-52 atfı” ve “Feminist Film Studies-38 atfı” olduğu gözle çarpıcıdır.

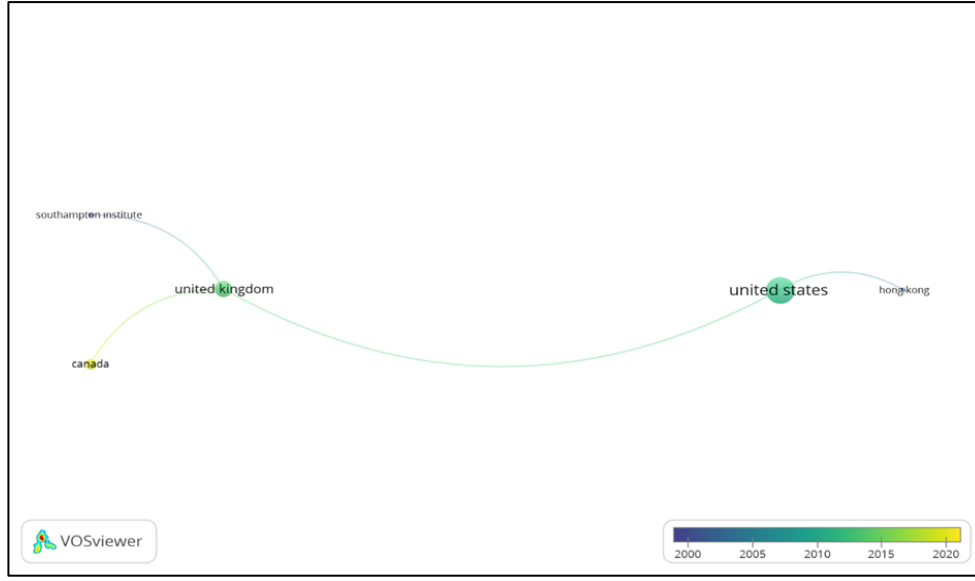

Tablo 1: Akademik Çalışmalara Yapılan Atıfların Azalan Şekilde Dağılımı (2008-2023)

Documents	Citations																					Subtotal	>2023	Total			
		<2008	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023									
		Total	22	5	7	16	10	16	29	12	29	33	44	28	30	35	41	38	17	390	0	412					
☐ 1 Rethinking third cinema	2003	3		2	1	3	2	6	1	7	2	10	4	5	5	4	4			56		59					
☐ 2 Beyond third cinema: The aesthetics of hybridity	2003	2	3	1	7	3	5	6	2	3	1	2	2	3	5	4	2	1		50		52					
☐ 3 Feminist film studies	2012							1		1	8	4	2	3	2	5	9	3		38		38					
☐ 4 The changing geography of third cinema	1997	6		1	2	2	3	2	1	2	2	4	1	3	1	1			2	27		33					
☐ 5 Migrant cinema: Transnational and guerrilla practices of fil...	2008				1	1		2	1	2	3	2	2	1	3	3	2			23		23					
☐ 6 The Asian cinema experience: Styles, spaces, theory	2013							1		1	3	2	1	2	4	2	3			19		19					
☐ 7 Introduction: Rethinking third cinema	2003		2		1	2	2				1		1	1		2	1			13		13					
☐ 8 Confronting the geopolitical aesthetic: Fredric Jameson, The...	2005	1		2	2			1	1		3						2			11		12					
☐ 9 A closer look at third cinema	2001	1			1	1		2		1	1						1			7		8					
☐ 10 The Modern Political Cinema: From Third Cinema to Contempora...	2016																			1	2	2	2	1	8		8

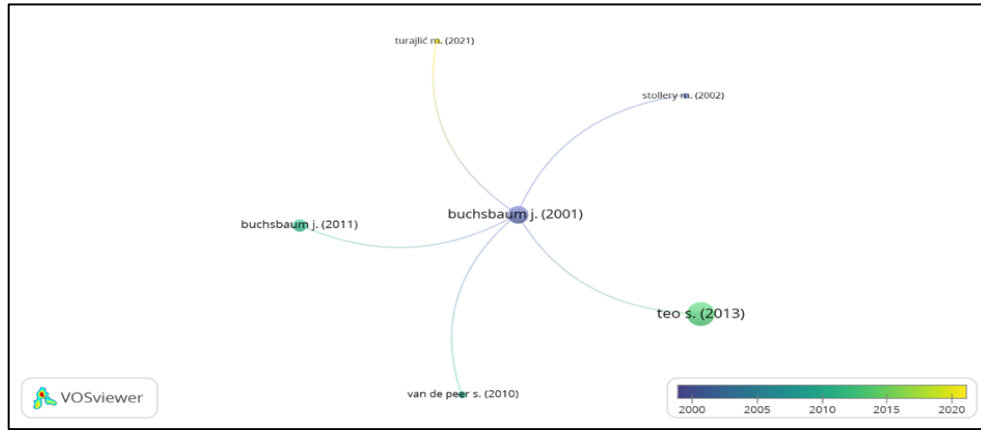
VOSviewer paket programı içerisinde, Scopus veri tabanından alınan veriler işlenerek, ağ haritaları çıkarılmıştır. Ağ haritalarının oluşturulma aşamaları, diğer araştırmacılara yardımcı olması açısından detaylı olarak açıklanmıştır. Oluşturulması istenen ağ haritasına göre, VOSviewer programı içerisinde analiz çeşidi ve analiz birimi seçilmiştir. Bu kapsamda; ülke ortak yazarlık ağı haritası, doküman atıf ağı haritası, yazar ortak atıf ağı haritası, kaynak bibliyografik eşleşme haritası ile anahtar sözcük birlikteliği ağ haritasının oluşum evrelerine çalışmada yer verilmiştir.

VOSviewer programı içerisinde analiz çeşidi ortak yazarlık, analiz birimi de ülkeler seçilerek, ülke ortak yazarlık ağı haritasının oluşturulması sağlanmıştır. Belge başına maksimum ülke sayısı 25, bir ülkenin minimum belge sayısı 1, bir ülkenin minimum alıntı sayısı da 1 seçilmiştir. 30 ülkeden 19'unun eşik değerini karşıladığı görülmüştür. "19 ülkenin her biri için diğer ülkelerle ortak yazarlık bağlantılarının toplam gücü hesaplanacaktır. En yüksek toplam bağlantı gücüne sahip ülkeler seçilecektir" seçeneği işaretlenmiştir. Daha sonra uyarı gelmiştir. "Ağımızdaki 19 öğeden bazıları birbirine bağlı değil. En büyük bağlantılı öğe seti 5 öğeden oluşuyor. Tüm öğeler yerine bu öğe grubunu göstermek istiyor musun?" şeklinde uyarı dikkate alınarak, Evet seçeneği işaretlenmiş, işlem tamamlanmıştır. Şekil 1'deki ülke ortak yazarlık ağı haritası ortaya çıkmıştır. Birleşik Krallık, Amerika, Kanada ve Hong Kong'un yoğun olarak birbirleriyle iş birliği içerisinde bulunan ülkeler oldukları görülmüştür.

Şekil 1: Ülke Ortak Yazarlık Ağı Haritası

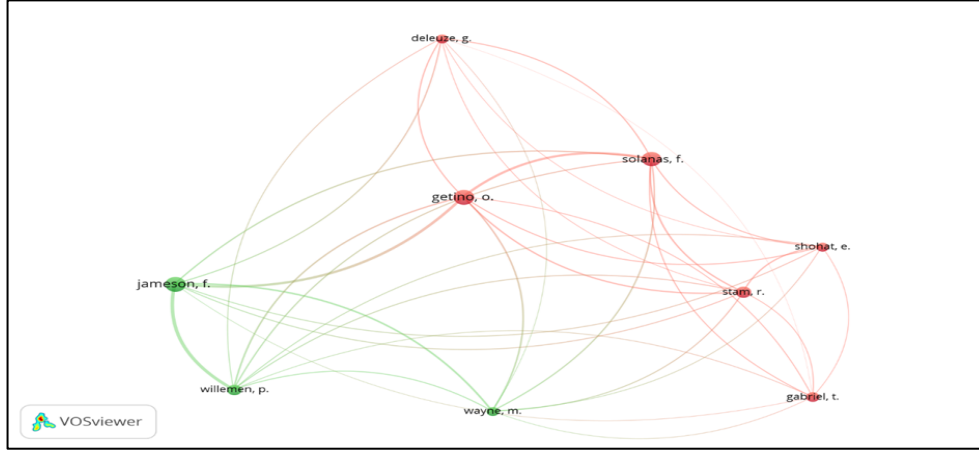
VOSviewer programı içerisinde analiz çeşidi atıf, analiz birimi de doküman seçilerek, doküman atıf ağı haritasının oluşturulması sağlanmıştır. Bir belgeden minimum alıntı sayısı 1 seçilmiştir. 114 belgeden 70'inin eşiği karşıladığı görülmüştür. "70 belgenin her biri için atıf bağlantılarının sayısı hesaplanacaktır. En fazla sayıda bağlantıya sahip belgeler seçilecektir" seçeneği işaretlenmiştir. Seçilecek belge sayısı 70 yapılmıştır. Daha sonra uyarı gelmiştir. "Ağımızdaki 70 öğeden bazıları birbirine bağlı değil. En büyük bağlantılı öge seti 6 öğeden oluşuyor. Tüm öğeler yerine bu öge grubunu göstermek istiyor musun?" şeklinde uyarı dikkate alınarak, Evet seçeneği işaretlenmiş, işlem tamamlanmıştır. Şekil 2'deki doküman atıf ağı haritası ortaya çıkmıştır. Atıf ağı en yüksek araştırmanın Buchsbaum j. (2001) olduğu görülmektedir.

Şekil 2: Doküman Atıf Ağı Haritası

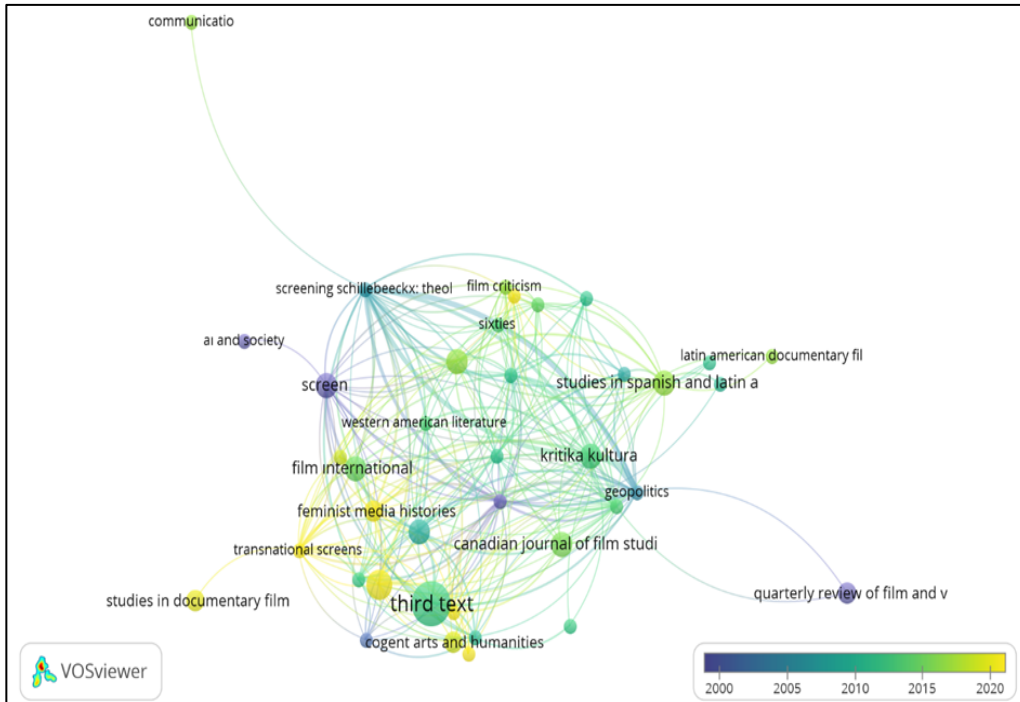
VOSviewer programı içerisinde analiz çeşidi ortak atıf, analiz birimi de atıf yapılan yazarlar seçilerek, yazar ortak atıf ağı haritasının oluşturulması sağlanmıştır. Bir yazarın minimum alıntı sayısı 20 seçilmiştir. 2253 yazardan 9'unun eşiği sağladığı görülmüştür. "9 yazarın her biri için diğer yazarlarla ortak atıf ağı bağlantılarının toplam gücü hesaplanacaktır. En yüksek toplam bağlantı gücüne sahip yazarlar seçilecektir" seçeneği işaretlenmiştir. Herhangi bir uyarı gelmediği için eşik değerini sağlayan tüm yazarların (9 yazar) dahil olduğu, yazar ortak atıf ağı haritası Şekil 3'teki gibi ortaya çıkmıştır. Bu

tabloya göre; şartları taşıyan bağlantı gücü en yüksek yazarlar sırasıyla; Jameson, F., Getino, O, William, P. ve Solanas, F. olduğu göze çarpmaktadır.

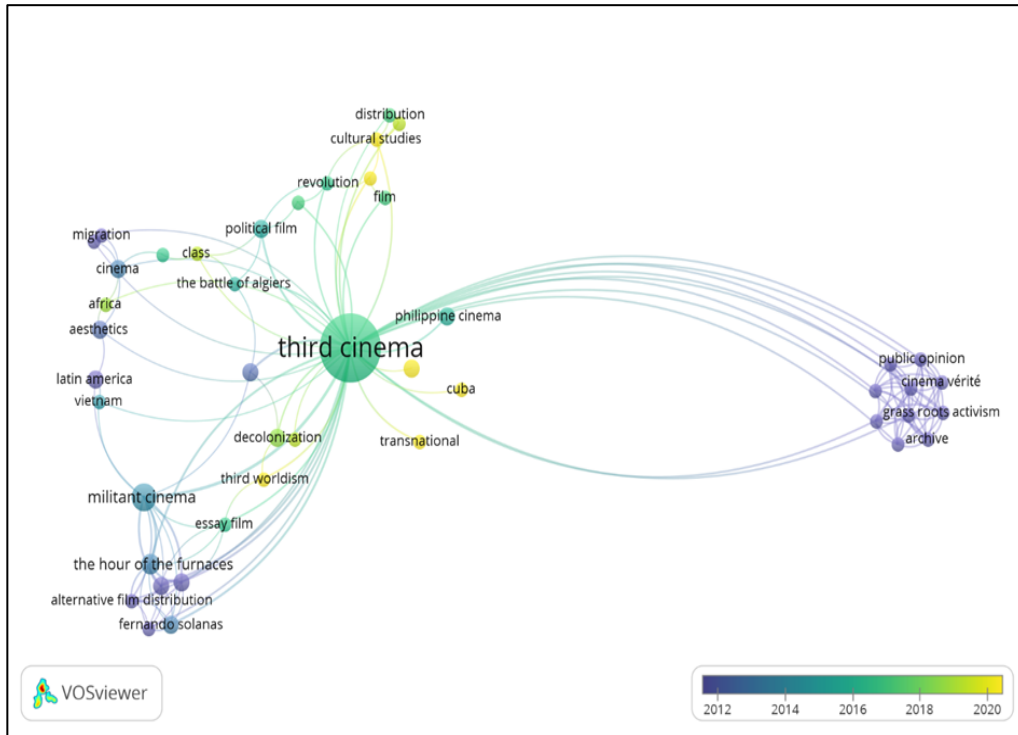
Şekil 3: Yazar Ortak Atf Ağ Haritası

VOSviewer programı içerisinde analiz çeşidi bibliyografik bağlantı/eşleşme, analiz birimi de kaynaklar seçilerek, kaynak bibliyografik eşleşme haritasının oluşturulması sağlanmıştır. Bir kaynağın minimum belge sayısı 1, bir kaynağın minimum atıf sayısı 1 seçilmiştir. 79 kaynağın 48'i eşliği karşıladığı görülmüştür. “48 kaynağın her biri için diğer kaynaklarla bibliyografik bağlantı/eşleşme bağlantılarının toplam gücü hesaplanacaktır. En yüksek toplam bağlantı gücüne sahip kaynaklar seçilecektir” seçeneği işaretlenmiştir. Seçilecek kaynak sayısı 48 yapılmıştır. Daha sonra uyarı gelmiştir. “Ağınızdaki 48 öğeden bazıları birbirine bağlı değil. En büyük bağlantılı öğe seti 39 öğeden oluşuyor. Tüm öğeler yerine bu öğe grubunu göstermek istiyor musun?” şeklinde uyarı dikkate alınarak, Evet seçeneği işaretlenmiş, işlem tamamlanmıştır. Şekil 4’teki kaynak bibliyografik eşleşme haritası ortaya çıkmıştır. Şekil 4 incelendiğinde; bibliyografik eşleşme ağı en yüksek kaynaklar arasında Geopolitics, Screening Schillebeecx: *Theology and Third Cinema in dialogue* ve *Kritika Kultura*’nın yer aldığı görülmektedir.

Şekil 4: Kaynak Bibliyografik Eşleşme Haritası

VOSviewer programı içerisinde analiz çeşidi eş oluşum, analiz birimi de anahtar kelimeler seçilmiştir. Bir anahtar kelimenin minimum oluşum sayısı 2 tercih edilmiştir. 356 anahtar kelimedenden 46'sı eşiği karşıladığı görülmüştür. “46 anahtar kelimenin her biri için diğer anahtar kelimelerle birlikte oluşum bağlantılarının toplam gücü hesaplanacaktır. En yüksek toplam bağlantı gücüne sahip anahtar kelimeler seçilecektir” seçeneği işaretlenmiştir. Seçilecek anahtar kelime sayısı 46 yapılmıştır. Daha sonra uyarı gelmiştir. “Ağınızdaki 46 öğeden bazıları birbirine bağlı değil. En büyük bağlantılı öge seti 45 öğeden oluşuyor. Tüm öğeler yerine bu öge grubunu göstermek istiyor musun?” şeklinde uyarı dikkate alınarak, Evet seçeneği işaretlenmiş, işlem tamamlanmıştır. Şekil 5'teki anahtar sözcük birlikteliği ağ haritası ortaya çıkmıştır. Şekil 5 incelendiğinde; anahtar kelime birlikteliği sıklığı en yoğun olan kelimelerin; third cinema, militant cinema, archive olarak yer aldığı görülmüştür.

Şekil 5: Anahtar Sözcük Birlikteliği Ağ Haritası

Sonuç

Üçüncü Sinema konulu akademik çalışmaların eğilimlerini, gelişimlerini ve de yapısını ortaya koymak, bibliyometrik profilini incelemek amacıyla bu araştırma yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda Scopus veri tabanındaki verilerden yararlanılmıştır. Araştırma bulguları tablo, grafik ve şekillerle gösterilmiştir. Bibliyometrik haritalama için VOSviewer programı kullanılmıştır.

Araştırma kapsamında, Scopus veri tabanı üzerinde, başlık, özet ve anahtar kelimeler bölümüne “Üçüncü Sinema” yazılarak, 28 Nisan 2023 tarihinde yapılan tarama sonucu elde edilen verilere göre; Üçüncü Sinema ile ilgili en eski akademik çalışmanın Mercer’a ait olduğu görülmüştür (Mercer, 1986). Makale türünde, 1986 yılında kaleme alınan araştırmaya 5 kez de atıf yapılmıştır. Üçüncü Sinema ile ilgili en güncel çalışmaların ise Trindade (2023) ile Mills (2023) tarafından yazıldığı belirlenmiştir.

Araştırma kapsamında Üçüncü Sinema ile ilgili çalışma yapan yazarların daha önce yayınlanmış kendi çalışmalarına yaptıkları atıflar çıkarıldıktan sonra ortaya çıkan son 15 yılın (2008-2023) atıf dağılımı

incelendiğinde; araştırmalara toplam 412 atıf yapıldığı, en fazla atıf alan çalışmanın Guneratne, A. R. ve Dissanayake, W. (2003) tarafından editörlüğü yapılan *Rethinking Third Cinema* adlı kitaba yapıldığı görülmüştür.

Araştırma kapsamında yapılan tarama sonucunda 114 adet akademik çalışmaya ulaşılmıştır. Kaynağa göre akademik çalışmaların dağılımı incelendiğinde, en fazla “Üçüncü Metin” adlı kaynağın kullanıldığı görülmüştür. Yıllara göre akademik çalışmalara bakıldığında; 2010 yılından sonra akademik çalışmalarda artan bir eğilim gösterdiği, en fazla çalışması olan Mestman, M.’nin 4 adet akademik çalışmaya sahip olduğu, en fazla New York Şehir Üniversitesi’nde çalışma yapıldığı, en fazla araştırmacının Amerika’da gerçekleştirildiği, yazılan çalışmaların büyük oranda makale türünde yazıldığı, konu alanlarına göre dağılımı incelendiğinde Güzel Sanatlar ve Beşeri Bilimler ile Sosyal Bilimler alanlarında yoğun şekilde çalışmaların yer aldığı, bu çalışmalara da en fazla sponsorluk yapan kurumun Arjantin’deki devlet kurumu CONICET olduğu, akademik çalışmalara en az atfın 2008 yılında en fazla atfın ise 2017 yılında yapıldığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca akademik çalışmaların kaynağına göre dağılımları daha detaylı incelendiğinde, en fazla yayının iletişim bilimleri alanında yayın yapan kaynaklar olduğu görülmüştür. Üçüncü Sinema konusunda en fazla çalışmaya yer veren kaynaklar sıralandığında; *Third Text*, *Journal of African Cinemas*, *Black Camera*, *Canadian Journal of Film Studies*, *Film International* ile *Historical Journal of Film Radio and Television* adlı iletişim bilimleri alanında yayın yapan kaynakların yer aldığı sonucuna varılmıştır.

Bibliyometrik haritalama bakımından; ülke ortak yazarlık ağı haritası, doküman atıf ağı haritası, yazar ortak atıf ağı haritası, kaynak bibliyografik eşleşme haritası ile anahtar sözcük birlikteliği ağı haritası olmak üzere toplamda beş ağı haritası oluşturularak yorumlanmıştır. Ülke ortak yazarlık ağı haritasına göre, en yüksek toplam bağlantı gücüne sahip ülkeler belirlenmiş, Birleşik Krallık, Amerika, Kanada ve Hong Kong’un yoğun olarak birbirleriyle iş birliği içerisinde bulunduğu görülmüştür. 114 akademik çalışma içerisinde atıf ağı en yüksek çalışmanın ise Buchsbaum j. (2001) olduğu belirlenmiştir. Yazar ortak atıf ağı haritasında en yüksek toplam bağlantı gücüne sahip yazarlar içerisinde Jameson F.’nin birinci sırada yer aldığı görülmüştür. Bibliyografik bağlantı ağı en yüksek kaynağın “Geopolitics” adlı kaynağın olduğu, anahtar kelimeler içerisinde en yoğun kullanılan anahtar kelimenin de “Üçüncü Sinema” olarak yer aldığı sonucuna varılmıştır.

En fazla çalışması olan ülkeler sırasıyla; Amerika, Birleşik Krallık, Kanada, Güney Afrika, Arjantin, Almanya, Hindistan, Filipinler, Güney Kore ve İsveç olarak yer almıştır. Ayrıca, Scopus veri tabanında Üçüncü Sinema konulu Türkiye kaynaklı tek çalışmanın olduğu belirlenmiştir (Arda, 2016). Aynı şekilde ülke bazında değerlendirme yapıldığında; Bangladeş, Hırvatistan, Finlandiya, Fransa, Hong Kong, İrlanda, İtalya, Jamaika, Kenya, Hollanda, Yeni Zelanda, Portekiz, Katar, Singapur, İspanya, Trinidad ve Tobago adlı ülkelerin de Üçüncü Sinema konusunda Scopus veri tabanında birer çalışmaya sahip olduğu görülmüştür.

Çalışma yalnızca Scopus veri tabanından alınan verilerle sınırlıdır. WoS, Pubmed, YÖK Ulusal Tez Merkezi gibi veri tabanlarından da veriler alınarak çalışmanın veri seti genişletilebilir, literatüre daha kapsamlı çalışmalar kazandırılabilir.

Kaynakça

Alkan, G. (2014). Türkiye’de Muhasebe Alanında Yapılan Lisansüstü Tez Çalışmaları Üzerine Bir Araştırma (1984-2012). *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 61, 41-52.

Arda, Ö. (2016). *The voice of the angry streets: Third cinema as an example of Memoria del Saqueo - Memory of the Plunder*. Hasan Arslan, Mehmet Ali İçbay ve Christian Ruggiero (Editörler),

Research on Humanities and Social Sciences: Communication, Social Sciences, Arts içinde (333-344). İsviçre: Peter Lang.

Arslan, E. (2022). Sosyal Bilim Araştırmalarında VOSviewer ile Bibliyometrik Haritalama ve Örnek bir Uygulama. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (Özel Sayı 2), 33-56.

Artsın, M. (2020). Bir Metin Madenciliği Uygulaması: VOSviewer. *Eskişehir Teknik Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi B-Teorik Bilimler*, 8 (2), 344-354.

Bak, G. (2018). Üçüncü Sinema ve Türkiye'deki Örneklerinden "Press" Filminin İncelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5 (3), 1-14.

Buchsbaum, J. (2001). A Closer Look at Third Cinema. *Historical Journal of Film, Radio and Television*, 21 (2), 153-166.

Candan, F. (2022). Türkiye'de Bilim Kurgu Sineması ile İlgili Yapılan Tezlerin Bibliyometrik Analizi. *Intermedia International e-Journal*, 9 (16), 54-76.

CONICET (National Scientific and Technical Research Council). About CONICET, <https://www.conicet.gov.ar/about-the-conicet/?lan=en> , Erişim Tarihi: 20.04.2023.

Çelik, R. ve Çağıl, F. (2020). Kitlesele Fonlama Bağlamında Üçüncü Sinema Kuramına Bakış. *Karadeniz İletişim Araştırmaları Dergisi*, 10 (2), 164-182.

Eşidir, Y. ve Gültekin, A. B. (2023) A Bibliometric Analysis on Life Cycle Assessment of Bricks. *Periodica Polytechnica Architecture*, 54 (1), 63-72.

Guneratne, A. R. ve Dissanayake, W. (2023). *Rethinking Third Cinema*, Routledge, London.

İnceoğlu, Ç. (2014). Türkiye'de Sinemayı Konu Alan Doktora Tezleri Üzerine Bibliyometrik Bir Çözümleme. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 21, 31-50.

Karagöz, B. ve Şeref, İ. (2019). Yunus Emre İle İlgili Araştırmaların Bibliyometrik Analizi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 27, 123-141.

Kazan, H. (2017). Yılmaz Güney'in Üçüncü Sineması. *İletişim Araştırmaları Dergisi*, 3 (2), 41-59.

Keklik, M, C. (2023). Üçüncü Sinema Estetiği ve Yılmaz Güney'in "Endişe" ve "Umut" Filmleri. *Türkiye Medya Akademisi Dergisi*, 3 (5), 396-419.

Kızıloğlu, E. (2022). Kadın Akademisyenler Üzerine Yapılan Çalışmaların Sistematik Bir Analizi: Scopus Veri Tabanı Örneği. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 57 (1), 458-476.

Kuyucak Esen, Ş. (2007). Türkiye'de Üçüncü Sinema. *Esra Biryıldız ve Zeynep Çetin Erus (Der.)*, Üçüncü Sinema ve Üçüncü Dünya Sineması içinde (310-354). İstanbul: Es Yayınları.

Mercer, K. (1986). Third Cinema at Edinburgh: Reflections on a Pioneering Event. *Screen*, 26 (6), 95-104.

Mills, L. (2023). Visioning, Contesting and Revisioning Trinidad's 1970 Black Power Revolt in Independent Documentary Film. *Historical Journal of Film, Radio and Television*, 43 (1), 128-147.

Odabaş, B. (2013). *Üçüncü Sinema*. İstanbul: Agora Kitaplığı.

Odabaş, B. (2007). Filistin Sineması. *Esra Biryıldız ve Zeynep Çetin Erus (Der.)*, Üçüncü Sinema ve Üçüncü Dünya Sineması içinde (418-437). İstanbul: Es Yayınları.

Saf, H. H. (2023). Popülizm ve Sosyal Medyayla İlgili Çalışmaların Bibliyometrik Analizi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 10 (1), 283-304.

Scopus (2023). Elsevier. <https://www.elsevier.com/solutions/scopus>, Erişim Tarihi: 28.04.2023.

Sökmen Gürçam, Ö. ve Tekin, A. (2021). Vergi Affı Konusunda Yapılmış Çalışmaların Bibliyometrik Analizi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30 (3), 68-78.

Trindade, L. (2023). A Ciné-Geography of Militant Cinema in the age of Three Worlds. Making Global History Appear in the Long 1960s. *Interventions/International Journal of Postcolonial Studies*, 25 (2), 253-271.